

Een leven getekend door onvoorstelbaar leed en ongekende veerkracht

De stralende vrouw op de bank in haar woning in Hallum is gekleed in een prachtig kleurrijk Afrikaans gewaad. Niets wijst op haar traumatische verleden. Chikunda Francoise Sabuni vertelt *Friesland Post* ruim twee uur lang over haar leven. Daarna overheersen ongeloof en bewondering. Dat iemand na een leven vol ellende en ondraaglijk verdriet de moed kan opbrengen om door te leven en zelfs vol plannen zit voor de toekomst, is nauwelijks te bevatten.

Chikunda Francoise Sabuni wordt geboren in 1971 in Congo. Vanwege oorlogsgeweld verhuizen haar ouders naar Burundi als ze twee jaar oud is. Haar jeugd verloopt niet zonder hindernissen, maar toch relatief normaal. Als ze zeventien is, raakt ze zwanger van haar Rwandese vriend. Haar ouders zijn ontsteld en Francoise besluit samen met haar vriend weg te lopen naar Rwanda. Daar krijgt ze vier kinderen en raakt ze zwanger van de vijfde. Haar vriend, intussen haar man, is een hardwerkende vrachtwagenchauffeur. Francoise opent haar eigen kapsalon en ontwerpt en maakt kleren. Het leven is goed. Maar dan slaat het noodlot toe.

Het is 1993 en Rwanda raakt in de greep van het geweld tussen de Hutu's en de Tutsi's. De Tutsi's worden op grote schaal aangevallen en vermoord. Aangezien de echtgenoot van Francoise Tutsi is, slaat de angst ook in haar huis toe. Na overleg besluit het gezin grote voorraden voedsel in te slaan en zich op te sluiten in het eigen ommuurde huis. De poort gaat op slot. De veiligheid is relatief maar het lijkt te werken. Tot op een dag de zoon van vier, de derde van de vier kinderen, met geen mogelijkheid het voorradige drinken wil innemen. Hij blijft huilen en is niet te bedaren. Uiteindelijk besluit een bediende het huis te verlaten en melk te halen bij een winkel in de buurt. Ze weet dat ze daarmee risico loopt, maar geeft aan dat ze bereid is dat risico te nemen.

Nakavile, vluchtelingenkamp in Oeganda. Foto: UNHCR/Esther Ruth Mbabazi

Overmeesterd door Hutu's

Francoise pauzeert hier kort. 'De bediende vergat het hek dicht te doen, of eigenlijk is het mijn schuld. Ik heb de deur niet op slot gedaan.' Haar ogen verraden de emotie van het moment. 'Na een tijdje hoorden we lawaai op het erf. Een hele groep Hutu's kwam door het hek het erf op. En het was duidelijk wat ze van plan waren.' Het gesprek stokt even als ze eraan denkt en haar blik afdwaalt naar een dag in haar leven die alles heeft verwoest. Voor haar ogen worden haar vier kinderen en haar echtgenoot vermoord. Zelf wordt ze overmeesterd door de aanvallers en vreselijk mishandeld. Een fles wordt in haar vagina geduwd totdat ze bloedend op de grond ligt. Maar ze wordt niet vermoord. 'Hoe het precies is gegaan, weet ik niet. Ik hoorde dat ze zeiden: "Maak haar ook maar dood, want ze draagt een Tutsi in haar buik." En een ander zei dat ik toch wel dood zou gaan. In ieder geval gingen ze weg en lieten mij achter, tot ik buiten bewustzijn raakte.'

Francoise wordt meer dood dan levend gevonden en gered door het International Rescue Committee (IRC) en overgebracht naar een vluchtelingenkamp in Congo. Daar staan de hulpverleners voor de keus: de moeder redden of het kind. Het wordt de moeder en haar kind wordt middels een

keizersnee verwijderd uit haar toegetakelde lijf. Het herstel duurt lang. ‘Ik stierf van verdriet, kon niet meer denken, wilde niet meer leven. Ik schaamde me.’ Eindeloze gesprekken brengen bij haar de wil tot leven terug, langzaam maar zeker. ‘Ik heb daar geleerd dat je over je problemen moet praten, dat je ze moet delen. Schaam je niet maar deel je ervaringen, deel ze.’ Francoise kijkt met vochtdoorlopen ogen naar de muur als ze de herinneringen ophaalt. Even valt ze stil. Maar ze pakt de draad al snel weer op. Want het verhaal gaat verder, veel verder.

Opnieuw niet veilig

Het kamp waar Francoise verblijft, wordt twee jaar na haar aankomst overvallen door rebellen. Samen met zes andere vrouwen wordt ze ontvoerd. Drie dagen lang moeten ze met zware bepakking lopen tot ze aankomen in het rebellenkamp in de jungle. Daar zijn nog veel meer ontvoerde mensen, ook blanken en kinderen, duizenden, zegt Francoise. De kinderen worden opgeleid tot soldaten en weigering betekent een doodvonnis. De vrouwen moeten iedere dag water halen, drie uur lopen heen en drie uur lopen terug. ‘Ik hoefde dat nooit te doen omdat de rebellen mij leuk vonden. Ik zong altijd en ze noemden me ‘mama pasta’. Maar ik wilde water halen omdat ik dacht dat dat een kans op ontsnapping bood.’

Uiteindelijk komt de dag dat ze toch water mag halen. ‘Het regende enorm die dag en het zicht was slecht. Daar hebben we gebruik van gemaakt.’ Samen met vijf andere vrouwen zet Francoise het op een lopen. ‘We bleven rennen, gleden van berghellingen af en sliepen ’s nachts in bomen.’ Op een van die dagen wordt Francoise gebeten door een giftige slang. Haar been raakt enorm opgezwollen. De anderen laten haar achter. ‘Ik wist: dit is het einde’, zegt ze.

Hulp van pygmeeën

Daar wordt ze gevonden door een groep pygmeeën. Francoise wordt meegenomen naar hun kamp. Ze kleden haar en genezen haar van de slangenbeet met behulp van zwarte stenen die ze op haar wonden leggen. ‘De rebellen wisten van het kamp maar lieten het met rust omdat ze bang waren voor de giftige pijlen waarmee de pygmeeën schoten.’

Na haar genezing escorteren de pygmeeën haar richting Congo. Daar stuiten ze na twee tot drie dagen op een groep mensen die zoete aardappelen uit de grond halen. Uiteindelijk wordt ze opgenomen door een Congolese vrouw. Opnieuw schiet Francoise vol. ‘Ik zal die vrouw nooit vergeten. Ik had in mijn tijd in Rwanda veel vrouwen geholpen. En het bleek dat ik deze vrouw ook had gered. Zij had net als ik al haar kinderen verloren. Ik was haar vergeten. Maar haar man wist het nog. Ze hadden na hun vlucht naar Congo twee kinderen gekregen en één daarvan was naar mij genoemd.’

V.l.n.r. UNHCR Goodwill-ambassadeur Gugu Mbatha-Raw, Francoise Sabuni, haar ouders Margheritte en Jean Baptiste Sabuni. Foto: UNHCR

Maar ook hier is Francoise niet veilig. De vrouw bij wie ze verblijft, adviseert haar naar Oeganda te gaan. Ze krijgt geld mee en belandt na dagen reizen en met hulp van diverse mensen in Nakivale Refugee Settlement, een enorm vluchtelingenkamp in Oeganda waar meer dan 100.000 mensen worden opgevangen. ‘Ik werd daar weer erg ziek en woog nog maar 40 kilo’, herinnert ze zich. ‘Maar ik kreeg geweldige verzorging en herstelde.’

Na haar herstel wijdt ze zich aan de steun en verzorging van de duizenden vrouwen en kinderen die in het kamp verblijven. De hulp neemt in de loop van de jaren uiteindelijk een enorme omvang aan. Francoise richt haar eigen hulporganisatie op met de naam Kabazana Women’s Centre. Meer dan duizend vrouwen en kinderen profiteren van haar initiatieven. Ze laat ze sporten en kleren maken, leert ze koken en het kappersvak, zet landbouwprojecten en winkels op, geeft Engelse les aan kinderen en nog veel meer. En bovenal leert ze de vrouwen over hun problemen en ervaringen te praten en zelfstandig te zijn. ‘Een van de vrouwen daar, Farida Lutette, bleek de dochter te zijn van de vrouw bij wie ik onderdak vond in Congo. Zij had vier kinderen. We hebben samen enorm gehuild. Zij is nu als mijn dochter.’

Ook nadat ze een eigen woning krijgt, gaat Francoise door met haar werk. Ze toont een boek waarin ze alles heeft bijgehouden, met honderden namen, projecten, maar ook dagboekfragmenten en wijze lessen. ‘Het is het enige wat ik mee heb genomen naar Nederland.’

Een nieuw leven in Fryslân

Het werk van Francoise trekt de aandacht van de UNHCR, de vluchtelingenorganisatie van de Verenigde Naties. In 2020 wordt ze gekozen voor de Nansen Refugee Award, een prestigieuze jaarlijkse prijs ter ere van hen die bijzondere inspanningen verrichten voor vluchtelingen en staatlozen. Nadat corona het werk grotendeels onmogelijk maakt, vertrekt ze met hulp van de UNHCR naar Europa en belandt ze uiteindelijk in het azc in Heeg. Daar ontmoet ze een vrouw die ze nog kent uit Afrika. Zij vertelt haar dat haar ouders, drie zusters en vier broers hier al jaren wonen. De hereniging met hen is een emotionele aangelegenheid. Het kost haar drie maanden voordat ze het aandurft. ‘Het was te veel. Ik was enorm emotioneel. Ik had mijn ouders en familie dertig jaar niet gezien en wist niet dat ze nog in leven waren.’

‘Ik had mijn ouders en familie dertig jaar niet gezien en wist niet dat ze nog in leven waren’

Haar ouders wonen nu in Damwoude, niet ver van haar woonplaats Hallum. Ze bezoekt ze regelmatig en belt iedere dag met ze, net als met de broers en zussen die deels in Fryslân en deels in België wonen. Ze leeft van een bijstandsuitkering. Maar dat zint haar allerminst. ‘Ik wil heel graag werken zodat ik geld kan verdienen en met mijn organisatie Peace and Unity door kan gaan om hulp te geven in Oeganda.’ Ook hoopt ze Farida en haar kinderen, die nog altijd in Oeganda zitten, en twee broers die in Tanzania verblijven naar Nederland te halen. ‘Ik wil zo graag doorgaan met mijn werk. Waar ik de energie vandaan haal? Het helpt me mijn eigen emoties te verwerken, moed te houden om verder te leven en het geeft enorme voldoening om te zien hoe mensen hun leven weer oppakken.’

TEKST GERRIT DE BOER **FOTO’S** TOM COEHOORN EN UNHCR